

أفعال مقاربه

اهداف درس:

-آشنایی با افعال مقاربه و ویژگی های آن ها

-بیان معانی هر یک از افعال مقاربه و کارکرد آن ها

-بیان تفاوت افعال در استفاده از «أن ناصبه» و یا عدم وجود آن

-تطبیق قواعد با مثال

-پیش از آن که وارد مبحث شویم باید بدانیم که افعال مقاربه چه افعالی هستند و کارکرد آن ها در جمله چگونه است؟

افعال مقاربه افعالی هستند که بر سر مبتدا و خبر آمده (در ابتدای جمله اسمیه می آید) و همچون افعال ناقصه عمل می کند یعنی مبتدا را از اسم خود ساخته و مرفوع می کند و خبر را خبر خود قرار می دهد و منصوب می نماید.

این افعال ۱۶ تا هستند که ما به مشهورترین آن ها اشاره می کنیم:

«**كاد / كرب / أوشك / عسی / حری / إخلولق / شرع / أنشا / أخذ / جعل**»

آنچه حائز اهمیت است این است که این افعال به سه دسته تقسیم می شوند که هر یک بر معنای خاصی دلالت دارند:

«**۱) كاد / كرب / أوشك**» این دسته از افعال بر نزدیکی وقوع خبر دلالت دارند مانند:

كاد البيت يسقط: نزدیک بود که خانه فرو ریزد» که چنانچه به جای «كاد»، «كرب» و «أوشك» را قرار دهیم نیز همین معنی را می دهد.

«**۲) عسی / حری / إخلولق**» این دسته از افعال بر وقوع خبر معنای امید می بخشند مانند:

عسی أن يعود علی: «امید است که علی باز گردد» در این جمله می توان به جای «عسی»، «حری» و یا «إخلولق» را با همین معنی قرار داد.

«**۳) شرع / أنشا / أخذ / جعل**» این افعال دلالت بر شروع دارند مانند:

شرع الشاعر ینشد: «شاعر شروع به سرودن کرد» که به جای «شرع» نیز می توان هر یک از افعال گروه خود را با همین معنا جایگزین کرد.

* فراموش نکنیم که این افعال تنها از لحاظ معنا با هم تفاوت دارند اما کارکرد آن ها یکی است.

اکنون می خواهیم بدانیم هر یک از این افعال چگونه در جمله به کار برده می شوند؟

برخی از این افعال لزوماً به همراه «أن ناصبه» و برخی باید بدون آن آیند که با توجه به وجود «أن ناصبه» یا عدم وجود آن بر سر خبر این افعال، می توان این افعال را به **دسته تقسیم کرد:**

۱) دسته اول افعالی هستند که لزوماً خبر آن ها به همراه «أن ناصبه» می آید که این افعال «حری و إخلولق» می باشد مانند: «حری أن يمطر لساء»: امید است که باران ببارد.

۲) دسته دوم افعالی هستند که باید خبر آن ها حتماً بدون «أن ناصبه» باشد که افعال شروع (شرع و ...) این دسته از افعال می باشند مانند: «شرع الطفل يضحك»: «کودک شروع به خندیدن کرد.»

۳) دسته سوم افعالی هستند که معمولاً خبر آن ها همراه «أن ناصبه» می آید که شامل «عسی و أوشك» می باشد: «عسی أن يشكر الولد والده»: امید است که پسر بچه از پدرش قدردانی کند.»

۴) اما دسته چهارم و آخرین دسته گروهی از افعال هستند که معمولاً خبر آن ها بدون «أن ناصبه» می آید که شامل «كاد و كرب» می شود: «كاد القمر يشرق»: «نزدیک بود که ماه بتابد.»

تمرین: اکنون کاربرد افعال فوق را در مثال های زیر مشاهده کنید:

«**يكاد البرق يخطف أبصارهم**» (بقره / ۲۰): «نزدیک است که برق چشمهایشان را برباید.»

لا تقتلوه عسی أن یفعلنأو نتّخذہ ولداً» (فصص/۹): «او را نکشید امید است که از او سودی به ما رسد یا آن که وی را به فرزندى قبول کنیم.»

-امام علی النقی (ع): «إنّ الظالم الحالم یکاد أن یُعفیٰ علی ظلم بحلمه وإنّ المحقّ السّدّ فیہ یکائن یطفیء نورَ حقّه بسفہه»: «نزدیک است که ظالم بردبار به خاطر صبری که دارد ظلمش بخشیده شود و انسان نادانی که حق با اوست نزدیک است با نادانی اش نور حقیقتش را خاموش کند.»
(چنانچه دقت کنید خواهید دید که ما «کاد» را جزء افعالی ذکر کردیم که معمولاً خبر آن بدون «أن ناصبه» می آید امّا چنانچه به همراه «أن ناصبه» نیز آید اشکالی ندارد همان طور که در مثال فوق مشاهده کردید)
-أنشألسّدّ ارقُ یرکضُ: دزد شروع به دویدن کرد»

همان طور که دیدید افعال مقاربه از لحاظ معنا یک تقسیم بندی جداگانه دارند که بر ۳ دسته تقسیم می شوند و از لحاظ همراه شدن «أن ناصبه» با خبر آن ها و یا عدم وجود آن یک تقسیم بندی دیگری دارند که با تقسیم بندی معنایی متفاوت است.

اکنون به ویژگی های جزئی هر یک از این افعال می پردازیم:
-باید دقت کرد که تمامی افعال مقاربه به جز «کاد» و «أوشک» «جامد هستند یعنی تنها فعل ماضی آن ها استعمال می شود امّا «کاد و أوشک» علاوه بر صیغه ماضی، صیغه مضارع نیز دارند و اسم فاعل «کاکاند و موشیک» نیز از آن ها ساخته می شود:
«یکاد البرق یخطف أبصارهم» / «یوشک الطالب أن ینهی دراسته»

و نکته دیگر این که خبر افعال مقاربه دارای ویژگی هایی است:

خبر افعال مقاربه
(۱) باید فعل مضارع باشد.
(۲) حتماً بعد از افعال مقاربه ذکر شود یعنی نمی تواند بر آن ها مقدم شود.

که با مروری بر مثال های ذکر شده تاکنون درخواهید یافت که این شرایط در تمامی آن ها رعایت شده است.

تمرین: تطبیق قواعد با مثال:

«-کرب القلب من هواه یدوب» حین قال الوشاة: هند غضوب»
«کرب» جزء افعال مقاربه است (دلالت بر نزدیکی وقوع خبر دارد) و خبر آن ها معمولاً بدون «أن» می آید.

-إذا إنصرفت نفسی عن الشیء لم تکد إلیه بوجه آخر الدّهر نُقبل
«لم تکد» فعل مضارع منفی «کاد» بوده، دلالت بر نزدیکی وقوع خبر دارد و معمولاً خبر آن بدون «أن» می آید.

لما تورّط القوم فی هذا المعاصی أخذالعقلاء یخطبون فیهم تبصرة و تذکرة لهم.
«أخذ» جزء افعال شروع است و خبر آن بدون «أن» می آید.

-جعل الولدُ ینشد الشعر بین أُلوف من العلماء
«جعل» فعل شروع است که خبر آن بدون «أن» می آید.

-یوشک عقله أن یدهب من فرط المصیبه
«یوشک» فعل مضارع «أوشک» بوده که دلالت بر نزدیکی وقوع خبر دارد و معمولاً خبر آن به همراه «أن» ناصبه می آید.

-حری العیلاج أن ینفع
«حری» جزء افعالی است که دلالت بر رجاء و امید دارد و فعل آن حتماً با «أن» می آید.

اکنون میزان یادگیری خود را با چند تست محک بزنید:

(۱) کدام گزینه صحیح است؟

- الف) عسى الحقّ متحققاً فى العالم ✓
ب) جعلت الوالدة تقرأ الكتب
ج) كاد الطفل أن أكل الطعام
د) يدخذ الولد يقرأ الصحيفة

گزینه «ب» صحیح است، «الف» از این جهت نادرست است که خبر «عسى» باید فعل مضارع باشد در گزینه «ج» نیز خبر «کاد» باید فعل مضارع باشد که ماضی آمده، در گزینه «د» فعل أخذ یک فعل جامد است که تنها ماضی آن استعمال می شود که در گزینه «د» مضارع استعمال شده است.

(۲) کدام گزینه درست است؟

- الف) جعل الملك يدعو الناس إلى طاعته ✓
ب) أخذ أن يمشى الضلوع على الصراط المستقيم
ج) حرى السفينه يشتم الأدباء بوقاحة
د) شرع الطفل أن يكبر شيئاً مشيناً
- گزینه «الف» صحیح است زیرا گزینه «ب» و «د» که افعال شروع می باشند و خبر آن ها نمی تواند همراه «أن» بیاید و «حری» نیز خبرش لزوماً باید با «أن» آید که در هیچ یک رعایت نشده است: ۶۹